

MUTVĀRDU VĒSTURES AVOTU ARHIVĒŠANA LATVIJĀ: LATVIJAS OKUPACIJAS MUZEJA PIEMĒRS *ARCHIVING OF ORAL HISTORY SOURCES IN LATVIA: EXAMPLE OF MUSEUM OF THE OCCUPATION OF LATVIA*

Kaspars Strods

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, kaspars.strods88@inbox.lv,
Rēzekne, Latvija

Zinātniskais vadītājs: **Vladislavs Malahovskis**, Dr.hist., asociētais profesors

Abstract: *Since second half of 1980s in Eastern Europe and Latvia importance of oral history sources is increasing in various study sectors. It has become relevant material for archiving, preservation, digitization and solving various problematic issues. The research is based on study of Museum of the Occupation of Latvia Audiovisual holdings source archiving experience.*

Keywords: *Oral history, archiving, audiovisual materials, Museum of the Occupation of Latvia.*

Ievads

Kopš 20. gadsimta otrās puses mutvārdu vēstures (turpmāk tekstā – MV) avoti aizvien biežāk tiek izmantoti dažādu kvalitatīvo un kvantitatīvo pētījumu izstrādes procesos. Pēdējos gadu desmitos aktualizējies MV dokumentu arhivēšanas un saglabāšanas jautājums, kam ir būtiska nozīme dažādu atmiņu institūciju ikdienas darba procesā. Latvijā pastiprināta MV avotu apzināšana un uzkrāšana aktualizējās 1990. gados. Viena no lielākajām iestādēm, kura sistemātiski uzkrāj mutvārdu vēstures materiālus ir Latvijas Okupācijas muzejs (turpmāk tekstā – LOM).

Raksta mērķis – analizēt LOM audiovizuālā krājuma veidošanās priekšnosacījumus un darbības pieredzi.

Raksta uzdevums – analizēt LOM audiovizuālā krājuma veidošanās priekšnosacījumus, kā arī konkrēto avotu arhivēšanas, digitalizācijas, saglabāšanas un pieejamības specifiku.

Latvijas Okupācijas muzejs

Viens no apjomīgākajiem MV avotu klāstiem pieejams 1993. gadā izveidotajā LOM, kurā līdz mūsdienām ir uzkrāti vairāk nekā 2000 dažādi video un audio materiāli ar dažādu cilvēku atmiņu stāstījumiem. Materiāls nemitīgi tiek papildīts, jo regulāri notiek dažādas ekspedīcijas, kurās muzeja darbinieki ieraksta aizvien jaunas dokumentālas liecības ar Latvijas okupācijas laiku represiju piedzīvojušajiem iedzīvotāju stāstiem (*Latvijas Okupācijas muzejs. Krājuma nodaļa. <http://okupacijasmuzejs.lv/par-muzeju/kratuve>*). Jāsaka, kā šāds krājums savas specifikas dēļ ir unikāls un vienīgais ne tikai starp visiem Latvijas, bet arī Baltijas valstu muzejiem.

Audiovizuālie dokumenti satur dažādu skaņu, filmu u.c. ierakstus, ko nereti plašākā kontekstā dēvē arī par *audiovizuālo mantojumu*, kas sevī var ietvert:

- ierakstītas skaņas, radio, kino, televīzijas, video un citu izveidoto produkciju, kas sevī ietver kustīgas bildes un ierakstītas skaņas, kā arī nav paredzēti publiskošanai plašam sabiedrības lokam;
- objekti, materiāli, darbi un nemateriālie aktīvi, kam ir saistība ar audiovizuālajiem dokumentiem, saistīti ar industriālo kultūru un satur materiālus, kas attiecas uz kino, apraides un skaņu ierakstu industrijām, tādi kā literatūra, plakāti, reklāmas materiāli, dažādi rokraksti un artefakti, kā arī tehniskie līdzekļi vai tērpi;
- koncepciju, kā senu paražu un prasmju vidi, kas saistīti ar reproducēšanu un prezentāciju;
- Neliterāri vai grafiski materiāli, tādi kā fotogrāfijas, manuskripti, kartes, kā arī citi vizuāli darbi, kuri izvēlēti paši par sevi (*Edmondson, 2004, 21*).

Kā redzams, tad audiovizuālo materiālu klāsts ir visai plaši definēts, līdz ar to tiek izdalīti arī trīs audiovizuālo arhīvu tipi, kuri specializējas kādas informācijas uzglabāšanā: kustīgie attēli, nekustīgie attēli, un skaņu ieraksti.

Muzeja MV avotu krājums

LOM audiovizuālā krājuma izveide aizsākās 1994. gadā, kad līdz pat 1996. gadam, tika ierakstīti apmēram 100 dažādi audioieraksti, jo nebija pieejamas nepieciešamās iekārtas, lai veiktu video materiālu sagatavošanu (Feldmanis, Neimane-Ozola, 2005, 7). Ierakstus veica toreizējais muzeja Video un kinofonofoto krātuves vadītājs A. E. Feldmanis un krājuma glabātāja Brigita Radziņa, kura 1994. gada 14. martā Okupācijas muzeja telpās veica pirmo intervijas ierakstu ar Edmundu Tardenaku, savukārt pirmā ekspedīcija notika 1995. gada 15. septembrī, kad Limbažu rajona Alojā tika intervēts Jānis Lūris (Feldmanis, Neimane-Ozola, 2005, 5).

Uz 2013. gadu LOM audiovizuālajā krājumā dažādu ekspedīciju rezultātā bija uzkrātas jau 2165 dažādas videoliecības, no kurām vairākas notika arī ārvalstīs (piemēram, ASV, Lielbritānijā, Vācijā, Krievijā u.c.) (Neimane, 2013, 10). Kā skaidro LOM pašreizējā audiovizuālā krājuma nodaļas vadītāja Lelde Neimane, tad videoliecība ir *padomju un nacistiskās okupācijas režīmos cietušo personu un nozīmīgu Latvijas vēstures notikumu aculiecinieku liecība, uzņemta video kā vēstures avots. Liecību sniedzējs ir cilvēks, kura dzīves gājumu krasi ietekmējusi totalitārā sistēma, kādā okupācijas varas laikā (1940 - 1990). Tā var būt bijusī represētā persona (apcietināta, izsūtīta), trimdinieks no Latvijas II Pasaules kara beigu posmā (1943 - 1945), represijām pakļauti tepat Latvijā bez deportēšanas un tiesāšanas, kāda nozīmīga Latvijas vēstures notikuma aculiecinieks* (Neimane, 2012, 2).

Viena no šādām ekspedīcijām notika 2012. gada vasarā, kad LOM muzeja pārstāvji Lelde Neimane un Aivars Reinholds apmeklēja ASV un intervēja vairākus vecāka gadagājuma trimdas latviešus. Ekspedīcijas rezultātā tika iegūta 91 videoliecība, kurās respondenti stāstīja par Otrajā pasaules karā pieredzēto, savām bēgļu gaitām, kā arī vēlāko dzīvi ASV. Paralēli intervijām, intervējamie ekspedīcijas dalībniekiem dāvināja arī dažādus foto materiālus, priekšmetus, kas vēlāk tika iekļauti LOM krājumā (Krieviņa, 2012, 11).

Jāatzīmē, ka 1996. gada oktobrī Sorosa fonds projekta ietvaros, piešķīra LOM finansējumu video tehnisko iekārtu iegādei un šī paša gada 29. oktobrī muzeja pārstāvis A. E. Feldmanis ierakstīja pirmo videoliecību ar Lielbritānijā dzīvojošo, organizācijas "Daugavas Vanagi" biedri Hermīni Rītiņu. Savukārt, 2001. gadā par Latviešu fonda piešķirtajiem ziedojumiem tika iegādāta video tehnika, tostarp video magnetafons, kas kalpoja safilmētā materiāla caurskatīšanai un kopēšanai (Feldmanis, Neimane-Ozola, 2005, 7). Katru gadu LOM Audiovizuālā krājuma videoliecību skaits tiek nemitīgi papildināts, piemēram, 2016. gadā dažādu ekspedīciju rezultātā kopa iegūti 85 uzfilmēti materiāli (Kultūras karte. Latvijas Okupācijas muzejs. Krājums. <https://www.kulturaskarte.lv/lv/muzeji/latvijas-okupācijas-muzejs>).

Kā stāsta LOM Audiovizuālā krājuma glabātāja Lelde Neimane, tad uz 2017. gada marta mēnesi krājumā tika uzskaitītas 2309 videoliecības ar 4149 kopēju stundu garumu (Neimane, 2017, LN 1).

Krājumā bez jau minētajām videoliecībām tiek uzkrātas arī videoreportāžas. Videoreportāžas ir LOM *Audiovizuālo materiālu krātuves darbinieku filmēts notikums, kurš saistīts ar muzeja darbību vai tematiku* (Neimane, 2012, 4), respektīvi muzeja darbinieki filmē notikumus, kuru kultūrvēsturiskā vērtība būtu īpaši augsta nākotnē veidojot, kādus TV materiālus (filmas, raidījumus u.c.) par kāda notikuma vēsturi, piemēram, 1949. gada 25. marta deportācijām veltītajiem piemiņas pasākumiem.

Dokumentu digitalizācija, dokumentēšana, pieejamība

Nozīmīgs faktors ir LOM un Stenfordas Universitātes savstarpējai sadarbībai, kuras rezultātā visām videoliecībām ir izveidotas digitālās kopijas. Tās atrodas gan Latvijā, gan ASV un laika gaitā būs pieejamas visiem interesentiem. Būtiski, ka daļu no digitālajām kopijām (kuras atrodas Stenfordā) nākotnē paredzēts tulkot angļu valodā, tādējādi paplašinot informācijas izmantojamības iespējas arī citu valstu iedzīvotājiem (*Neimane, 2017, LN 1*). Laika gaitā plānots digitalizēt arī 8 milimetru filmu lentes, kuru skenēšanai muzejs ar projektu finansiālu atbalstu iegādājies speciāli šim procesam nepieciešamo aparatūru (*Retro-8*) (*Strods, 2017, KS 1*). Tāpat muzeja rīcībā ir arī cita nepieciešamā aparatūra (tehniskais nodrošinājums) ar kuru starpniecību tiek veikta nepieciešamā materiāla filmēšana un caurskatīšana (videokameras, audio, video magnetafoni u.c.).

Viena no galvenajām problēmām krājuma veidošanā un uzturēšanā ir atbilstoša (mūsdienīga) tehniskā nodrošinājuma nepieciešamība un esošās aparatūras straujā novecošana, kā arī patstāvīga iekārtu sadārdzināšanās, kuru iegādei trūkst finansiālu līdzekļu (*Feldmanis, 2012, 2-3*). Līdz ar to arī ekspedīcijas parasti tiek rīkotas ar dažādu projektu un ziedotāju starpniecību.

LOM pārstāvji izveidojuši speciālu vienošanos veidlapu (*Videofilmējuma aktu*), kas kalpo kā juridisks dokuments un aizsargā gan muzeja, gan respondenta tiesības. Jāsaka, ka LOM ir dažādu veidu veidlapas, kuras attiecas gan uz uzfilmēto videoliecību iekļaušanu muzeja krājumā, gan to izmantošanas u.c. juridiskām niansēm. Dokumentā iekļauta informācija par intervējamo (vārds, uzvārds, dzimšanas vieta), intervijas vietu un ilgumu, īss saturiskais izklāsts u.c. Izveidotajai veidlapai ir dažādi veidi, un to izmantošana atkarīga no respondenta vēlmēm, respektīvi, kādiem nolūkiem materiāls tiks izmantots. Piemēram, muzeja pētnieciskajā darbā, TV pārraidēm u.c. Intervējamajam pastāv iespēja liegt izmantot atsevišķas ierakstītās sarunas daļas, vai ierobežot šīs informācijas pieejamības loku (*Neimane, 2017, LN 1*). Jāņem vērā aspekts, ka videoliecības, tomēr ir personiskākas nekā audio ieraksti, kas daudziem rada arī sava veida psiholoģisko barjeru, tādēļ reizēm liedzot/ierobežojot materiāla turpmākās izmantošanas tiesības. Tomēr, kā atzīst LOM Audiovizuālā krājuma vadītāja Lelde Neimane, tad šie gadījumi ir visai reti un pārsvarā krājumā iekļautais materiāls tiek izmantots gan muzeja, gan arī dažādu citu pētnieku vajadzībām (*Neimane, 2017, LN 1*). Būtiski, ka paralēli latviešu valodai muzeja speciālisti izveidojuši arī veidlapu krievu un vācu valodu variantus, kas atvieglo videoliecību pavadošās dokumentācijas sagatavošanas procesu vairāku tautību pārstāvjiem.

Nonākot LOM krājumā materiāls tiek analizēts un sistematizēts. Analīze notiek saskaņā ar īpaši sagatavotu *Video vai audio analīzes veidlapu* (izveidotas 14 sadaļas), kurā ietverta informācija par intervijas tematiku, konkrēto ģeogrāfisko vietu, pieminētajiem cilvēkiem u.c. Turklāt, katram videoliecību sniedzējam paredzēta vieta personīgajam fotoattēlam (*Strods, 2017, KS 2*). Katru ierakstīto materiālu pierēģistrē muzeja inventāra grāmatā, tāpat atbilstoši pieņemtajai secībai, ierakstam piešķir noteiktu inventāra numuru. Veidojot ieraksta materiāla aprakstu, aktā atzīmēti respondenta iekļautie pieejamības ierobežojumi, intervijas laikā veiktie novērojumi u.c. informācija. Visi ierakstītie materiāli ir LOM īpašums un pirms to izmantošanas jāveic saskaņošana ar muzeja pārstāvjiem, balstoties uz "*Vienošanos par Okupācijas muzeja videomateriālu izmantošanu*" (*Feldmanis, Ozola, 2005, 10*). Tādējādi, juridiski tiek regulētas muzeja krājuma materiālu izmantošana un respektēta arī intervētāju personiskās vēlmes.

Jāpiebilst, ka LOM paralēli audio un video liecību ierakstiem, izveidojies arī ievērojams foto materiālu krājums (gan oriģināli, gan kopijas), kurus muzejam uzticējuši okupācijas laiku pārdzīvojušie cilvēki, kā arī viņu tuvinieki (*Feldmanis, Ozola, 2005, 10*). Daļa no foto materiāliem iegūti dažādu ekspedīciju laikā, kas būtiski papildina videomateriālu ierakstus, īpaši veicot kādu zinātniski pētnieciska darba izstrādi.

Pēc 2012. gada 1. martā pieejamās statistikas no 2000 videoliecībām pēc tematiem 518 bija ierakstītas ar 1949.g. 25. martā deportētajiem un viņu atvasēm, 374 ar bijušajiem nacistiskās Vācijas militārajos formējumos dienošajiem Latvijas iedzīvotājiem, 204 bija

1941.g. deportētie un viņu izsūtījumā dzimušie bērni, savukārt 189 ar 1944./1945. g. bēgļu gaitās aizbraukušajiem Latvijas iedzīvotājiem u.c. Tāpat, jāatzīmē, ka 1914 respondenti pēc tautības bijuši latvieši, 32 krievi, 15 vācieši, 11 ebreji u.c. tautību pārstāvji (Neimane, 2012, 2–3).

2011. gadā tika uzsākta iekšējās datu bāzes izveide, kurā laika gaitā paredzēts ievadīt visus LOM Audiovizuālajā krājumā pieejamos videomateriālus. Noteiktas informācijas meklēšana sistēmā notiek pēc respondenta vārda, uzvārda, koordinātēm, filmēšanas datuma un krājuma kasešu numuriem (Neimane, 2012, 2–3), kā arī citiem parametriem. Jāatzīmē, ka ierakstīto video liecību un kasešu skaits ir dažāds, kas saistīts ar respondentu stāstu dažādo garumu, no kuriem ilglaicīgākais sasniedz 18 stundas (Neimane, 2017, LN 1). Iepriekš minētajā datubāzē tika integrēta cita nelielāka datu kopa, kura izveidota 2000. gadu sākumā ar mērķi reģistrēt intervētos (filmētos) cilvēkus. Šajā datu bāzē piefiksēta informācija par respondentu (vārds, uzvārds, dzimšanas un miršanas gads), kā arī filmēšanas vieta, piezīmes, akta numurs u.c. informācija (Neimane, 2017, LN 1). Norādītā informācija atviegloja turpmāko datu bāzes attīstīšanas procesu, kā arī atviegloja LOM Audiovizuālā krājuma speciālistu turpmāko darbu.

Datu bāzē izveidotas sadaļas, kurās pieejama informācija par digitalizēto kasešu fizisko stāvokli, ierakstu garumu, formātu, izmēru, ražotāju u.c. Tāpat iekļautas ziņas par katras kasetes saturu, ieraksta ilgumu, videoliecību sniedzēja vārds un uzvārds. Nereti vienas videoliecības ieraksta ilgums pārsniedz kasetē ierakstāmo informācijas apjoma iespējas, tādēļ bieži vien, sarunas turpinājums tiek ierakstīts jaunā kasetē. Tādējādi, pie vienas personas var būt norādīti vairāki ieraksti. Katrā no tiem ir piefiksēts intervijas ilgums. Datu bāzes sākumā ir pieejami vairāki izvēlnes lauki (datubāze, klasifikatori, meklēšana datubāzē, saturiskā informācija, ievadītāji un analizētāji u.c.), kas paredzēti noteiktas darbības veikšanai. Sadaļā klasifikatori parasti atzīmētas dažādas ģeogrāfiskās vietas, kuras tiek minētas stāstījumā u.c. informācija. Pašā datu bāzē ievadīta visa informācija no Video liecību aktu reģistrācijas žurnāla un video liecību analīzes veidlapām (14 sadaļas). Jāatzīmē, ka veidlapas ieskenētā formāta pieejamas kopējā krājuma nodaļas serverī. Būtiski, ka ievadot informāciju par intervijas sniedzēja dzimšanas vietām, par pamatu izmantota Latvijas Republikas 1937.g. izveidotais teritoriālais iedalījums, jo intervējamie pārsvarā ir dzimuši pirms Otrā pasaules kara vai Otrā pasaules kara laikā. Interesanti, ka ievadot ģeogrāfisko informāciju tā tiek piesaistīta sistēmai Google. Map, tādējādi radīta iespēja atrast noteiktu vietu (Latvijā un pasaulē) elektroniskā formātā, kas papildina nepieciešamo informāciju par personu. Starp ievadīto informāciju jāizceļ sadaļas tēma, hronoloģija, īpaši svarīgās epizodes, iestādes u.c. Tāpat, nākotnē paredzēts datu bāzei par katru ievadīto personu pievienot attiecīgos foto materiālus (Neimane, 2017, LN 1). Paralēli informācijai par videoliecību sniedzēju, tiek ievadīta informācija gan par filmētājiem, ieraksta analizētāju, un informācijas ievadītāju, kas atvieglo citu datubāzes izmantotāju turpmāko darbu.

Atšķirībā no citām MV atmiņu institūcijām LOM speciālisti neveic tiešu ierakstu transkripcijas procesu, bet atšifrēšana notiek pēc jau iepriekš minētās 14 sadaļu principa jeb videoliecību “Galvenajām pazīmēm”, kas veidotas klausoties un aprakstot videoliecību materiālu, sākot no 1998. gada (Neimane, 2017, LN 1). Šāda datubāzes izveide būtiski atvieglo gan muzeja darbinieku, gan dažādu pētnieku turpmāko darbu un sekmē krājuma materiālu pieejamību. Jāatzīmē, ka izveidotā sistēma pieejama tikai muzeja darbiniekiem (iekšējai lietošanai). Izveidoto datu bāzi apkalpo IT speciālists, kurš tostarp veica konkrētās programmas izveidi, tādējādi risinot noteiktus problēmjautājumus, kā arī labi pārzina sistēmas darbības īpatnības.

Datubāzē informācija ievadīta tā, lai varētu drukāt krājuma kolekcijas reģistra grāmatu (Neimane, 2012, 4). Būtiski, ka sistēma ievadīta arī informācija, ko piefiksējis intervētājs jeb tā sauktās *īpašās epizodes* (piemēram, *ģimenes svētki deportāciju vietās, dziesmas vai dzeja, spīdzināšana* u.c.) (Neimane, 2012, 4), kuras vēlāk izmanto, kā vienu no meklēšanas atslēgvārdiem jeb filtriem. Kopš 2012. gada videoliecību materiāli, tiek ievadīti datu bāze un printētas atbilstošas kartiņas, tādējādi vairs nenotiek uzskaitē izmantojot papīra reģistrācijas žurnālu, bet paralēli digitālajai videi izveidota arī papīra dokumentu uzskaitē (Neimane, 2017, LN 1), kas veido īpašu nodrošinājuma fondu.

Jāsaka, ka jaunizveidotajā datu bāzē nav iekļautas videoreportāžas, kuru skaits uz 2012. gada 1. martu sasniedza 370 vienības, no kuriem – 225 bija LOM notiekoši pasākumi, ikdienu u.c., 88 – ārpus muzeja pasākumi, kas saistīti ar vēsturiskiem notikumiem u.c. (Neimane, 2012, 4–6). Atšķirībā no Videoliecību reģistrācijas, Videoreportāžu faili joprojām tiek reģistrēti speciāli izveidotā papīra žurnālā (rokrakstā). Veicot ierakstu norāda materiāla kārtas skaitli, ieraksta reģistrācijas datumu, inventāra numuru, autoru, attiecīgo notikumu, filmēšanas datumu, ieraksta ilgumu u.c. informāciju.

Lai varētu iepazīties ar videoliecību vai videoreportāžu, interesantam jāaizpilda iesniegums un pēc tā izskatīšanas LOM slēdz vienošanos par videomateriālu izmantošanu. Aizpildot iesniegumu klients norāda informāciju par sevi (vārdu, uzvārdu, personas kodu, adresi u.c.), kā arī norāda, kādiem mērķiem paredzēts izmantot materiālu. Vienošanās paredz arī vairākus ierobežojumus ierakstu tālākā izmantošanā, piemēram, nodot to trešajām personām, kopēt un pavairot, kā arī dažādiem komerciāliem mērķiem u.c. (*Vienošanās par Okupācijas muzeja videomateriālu izmantošanu, 2016*). Visu noslēgto vienošanos dokumentācija ir sistematizēta un iekļauta Videomateriālu izmantošanas aktu uzskaites grāmatā (Strods, 2017, KS 3). Jāatzīmē, ka, ja materiāla izmantotājs vēlas savā īpašumā iegūt ieraksta digitālo kopiju, tad šāds pakalpojums ir iespējams, saskaņā ar muzeja sastādīto cenrādi. Videoliecību akti tiek uzglabāti tikai papīra formātā un tiem nav nodrošinājuma kopiju. Tāpat, iepriekš sazinoties ar muzeja darbiniekiem un saskaņojot savu apmeklējumu ar interesējošajiem materiāliem ir iespēja iepazīties klātienē (muzeja bibliotēkā). Šis pakalpojums ir pieejams bezmaksas (Neimane, 2017, LN 1).

Audiovizuālais materiāls izvietots trīs atsevišķās telpās, kur galvenie materiāli atrodas ēkas otrajā stāvā un tajā darbojas arī krājuma darbinieki. Videoliecību un videoreportāžu kasetes glabājas speciālos aizveramos skapjos, kuros tās izkārtotas atbilstošās kastēs. Materiāli izvietoti tumšā vidē, tādējādi nodrošināti nepieciešamie fiziskie apstākļi, jo videokasetes vēlams uzglabāt tumšās telpās ar attiecīgo gaisa temperatūras un mitruma līmeni. Sadarbībā ar Stenfordas Universitātes Baltistikas centru tika uzsākts vērienīgs projekts un visi Videoliecību faili pārveidoti digitālā formātā, turklāt divos dažādos formātos: lielizmēra (nekompresēts) un mazie faili (ikdienas lietošanai). Visi digitalizētie dati tiek uzglabāti ārējos cietajos diskos (HDD, kā arī muzeja stacionāro datoru cietajos diskos). Digitalizācijas procesā tika saglabāti arī visu ierakstu oriģināli. Videoliecību kopijas pieejamas gan Stenfordas Universitātes, gan LOM krājumā. Digitalizācijas process periodiski turpinās (Neimane, 2017, LN 1).

Paralēli video ierakstu kasetēm, līdzās tiek uzglabāti arī papīra dokumentācija (Video filmējumu akti, vienošanās par materiālu izmantošanu, fotogrāfiju kopiju akti), kuri sistematizēti atsevišķās mapēs. Tāpat muzeja otrajā stāvā (atsevišķa telpā) glabājas arī videoliecību analīzes dokumentācija, kura izvietota slēgta tipa skapjos. Tāpat pagrabtelpās, speciālos tam paredzētos slēgtos skapjos glabājas VHS videokasešu oriģināli. Tātad, jāsecina, ka muzeja darbinieki cenšas nodrošināt pēc iespējas optimālākos apstākļus ikviena dokumenta saglabāšanas procesā.

LOM telpas aprīkotas ar nepieciešamajiem ugunsdzēsamajiem aparātiem, un arī elektroinstalācija atbilst drošības prasībām. Muzeja ēkai pieslēgta ugunsdrošības signalizācijas sistēma un nodrošināta nepieciešamā fiziskā vide materiālu uzglabāšanai. Tāpat visās telpās atrodas termo-hidrometri ar kuru starpniecību regulē temperatūru un gaisa mitruma līmeni. Mērierīču rādījumi sistemātiski tiek piefiksēti speciāli izveidotā žurnālā. Tā kā LOM atrodas savās pagaidu telpās, tad ne visi drošības aspekti atbilst vispārpieņemtajiem arhīva materiālu uzglabāšanas nosacījumiem. Neapšaubāmi, negatīvi vērtējams telpu fiziskais stāvoklis, kas izskaidrojams ar ēkas fizisko nolietojumu. Ēka nav veikti energoefektivitātes uzglabāšanas pasākumi, kas negatīvi ietekmē gaisa un mitruma līmeni muzeja telpās (tostarp audiovizuālajā krājumā), tomēr tas tiek risināts, piemēram, ar gaisa mitrinātāju starpniecību. Nākotnē plānots atdalīt darba telpas no krājuma, kam jaunajā muzeja ēkā tiks paredzētas atsevišķas telpas ar pilnvērtīgāku materiāl-tehnisko nodrošinājumu. Paralēli fiziskai drošībai muzejam ir veiksmīgi risināti arī kibernetikas jautājumi. Muzeja serveri apkalpo speciāli tam noalgots IT uzņēmums

(DTL service), kas nodrošina arī visa muzeja kiberdrošību (tostarp servera drošība), kas saistīts arīdzan ar muzeju darbības specifiku (sensitīvu datu uzglabāšanu) (Neimane, 2017, LN 1).

Secinājumi un priekšlikumi

Pieaugot MV avotu nozīmei dažādu zinātņu nozaru kvalitatīvu pētījumu sagatavošanas procesos, LOM audiovizuālais krājums ieņem īpašu lomu vispārējā Latvijas un arīdzan Eiropas dokumentārā mantojuma kontekstā, īpaši raugoties no turpmākajām vēstures zinātnes izpētes perspektīvām. Izvērtējot LOM Audiovizuālā krājuma sistematizācijas, uzglabāšanas, digitalizācijas, izmantošanas, aprakstīšanas u.c. pieredzi, tad jāizceļ, konkrētās iestādes speciāli izstrādātā dokumentācija, kā arī augstā krājuma materiālu digitalizācijas pakāpe (tostarp iekšējā datubāzes esība). Digitalizācijas aspekti ir īpaši būtiski mūsdienu straujās tehnoloģiskās attīstības un globalizācijas kontekstā. Tādējādi, tiek attīstīta, gan MV avotu saglabāšanas, gan pieejamības risinājumi nākotnē. Viens no krājuma nākotnes izaicinājumiem būs iespējamā materiālu pieejamība digitālajā vidē, kas neapšaubāmi saistās ar personas sensitīvo datu aizsardzības problēmām. Viens no principiāliem risinājumiem (pieejām) būtu svarīgāko datu šifrēšana (piemēram, personas kodu) vai informācijas lietotājam piedāvāt tikai pamatdatus (vārds, uzvārds, dzimšanas gads un pamattekstu), kas samazinātu problēmas ar konkrēto personu datiem. Tāpat, varētu izstrādāt sistēmu, kurā pētniekiem būtu pieejami tikai respondentu stāstījuma pamatteksts. Būtiskākais, ka datu apstrādes procesā tiktu aizsargāta personas datu drošība, saskaņā ar Latvijas Republikas, kā arī ES pieņemtajiem normatīvajiem aktiem. Kopumā, jāsecina, ka LOM Audiovizuālajam krājumam izveidojusies vērā ņemama pieredze MV avotu uzkrāšanas, saglabāšanas un digitalizācijas jomā, kuru attīstot, nākotnē varētu kalpot par labu piemēru arī citām Latvijā funkcionējošajām MV institūcijām.

Izmantotā literatūra un avoti

Nepublicētie avoti

1. B/a, (2016). Vienošanās par Okupācijas muzeja videomateriālu izmantošanu. Rīga: LOM.
2. Strods, K. (2017). 8 milimetru filmu lentu skenējamā iekārta Retro-8 [fotogrāfija]. Autora personīgais arhīvs, KS 1-2017.
3. Strods, K. (2017). Intervija ar Leldi Neimani. Autora personīgais arhīvs, LN 1-2017.
4. Strods, K. (2017). Videoliecības analīzes dokumenta paraugs [fotogrāfija]. Autora personīgais arhīvs, KS 2-2017.
5. Strods, K. (2017). Vienošanās aktu reģistrācijas grāmata [fotogrāfija]. Autora personīgais arhīvs, KS 3-2017.

Autoru publikācijas

6. EDMONDSON, R. *Audiovisual Archiving: Philosophy and Principles. Commemorating the 25th anniversary of the UNESCO Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2004. p. 21.
7. HARRISON, H. (ed.). *Audiovisual archives. Practical reader*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1997. p. 3.
8. KRIEVIŅA, I. Ieraksta 91 videoliecību. *Latvietis*. 2012. 20. sept. Nr. 220, 11. lpp.
9. NEIMANE, L. Audiovizuālo liecību krājumā jau 2165 videoliecības. *Latvijas Okupācijas muzeja apkārtraksts. Latvijas Okupācijas muzejam – 20*. 2013. Nr. 35, 10. lpp.

Internet tīklā publiskotie materiāli

10. FELDMANIS, A. E., NEIMANE-OZOLA, L. *Video un kinofotofono krātuves izveide un darbība* [tiešsaiste], 2005, 7. lpp. [atsauce 06.03.2017.]. Pieejas veids: <http://okupacijasmuzejs.lv/sites/default/files/Audiovizualas%20kratuves%20izveide.pdf>.
11. FELDMANIS, E. A. *Audiovizuālo materiālu krātuves darbība* [tiešsaiste], 2012, 2.–3. lpp. [atsauce 06.03.2017.]. Pieejas veids: http://okupacijasmuzejs.lv/sites/default/files/Andrejs%20Feldmanis_0.pdf, sk. 06.03.2017.
12. Kultūras karte. Latvijas Okupācijas muzejs. Krājums [tiešsaiste] [atsauce 06.03.2017.]. Pieejas veids: <https://www.kulturaskarte.lv/lv/muzeji/latvijas-okupācijas-muzejs>, sk. 06.03.2017.
13. Latvijas Okupācijas muzejs. Krājuma nodaļa. [tiešsaiste] [atsauce 23.02.2017.]. Pieejas veids: <http://okupacijasmuzejs.lv/par-muzeju/kratuve>.
14. NEIMANE, L. OM Audiovizuālais krājums [tiešsaiste], 2012, 2. lpp. [atsauce 06.03.2017.]. Pieejas veids: <http://okupacijasmuzejs.lv/sites/default/files/Lelde%20Neimane.pdf>.

Summary

LOM audiovisual collection is one of the largest of these kind material storage facilities not only in Latvia, but in all Baltic and Europe. Collection established in 1996, and in nowadays it consists of more than 2,300 different audiovisual testimonies – records with resident memories, which experienced Latvia's occupation. Since the formation of the stock, more topical has become issues of archiving, preservation, digitization, use etc. Over the time LOM has developed appropriate MV source archiving and systematization of samples. The institution developed its own internal documents, which intended to conclude interview contracts (between respondents and interviewers), for interviews describing (documentation), as well as for further use of materials. Also LOM regularly hosts material digitization activities (transferring from old video/audio cassettes into digital formats). It should be noted that LOM has appropriate physical ensuring environment (video material storage). The problem causes unsuitability of the premises, which are intended to resolve in the near future, by constructing appropriate premises designated audiovisual material for further storage. In general, it can be concluded that the LOM successfully works in the MV source conservation, thus contributing archiving science common development in perspective of Latvia.